

Українська мова
5 клас

Сьогодні
28.09.2023

*Урок
№16*

Активна й пасивна лексика української мови

Мета: дати відомості про активну й пасивну лексику, сформувати поняття про застарілі слова та неологізми, пояснити відмінність між архаїзмами та історизмами, витлумачити їхню роль та роль неологізмів у мовленні та особливості їхнього використання; формувати вміння визначати застарілі слова в реченнях і текстах, удосконалювати навички користування словниками, збагачувати словниковий запас, розвивати спостережливість; культуру усного й писемного мовлення.

Сьогодні
28.09.2023

Організація класу

Знову день почався, діти.
Всі зібрались на урок?

А урок наш незвичайний —
Грою всі його зовуть.

Тож пора нам поспішати —
Кличе в подорож дзвінок.

І щоби він був цікавим,
Ти активним мусиш бути.

Сьогодні
28.09.2023

Вправа «Вітання». Вчитель говорить – діти відтворюють слова рухами

**Хто прийшов із
гарним настроєм
— рукою махніть.**

Сьогодні
28.09.2023

Вправа «Вітаю». Вчитель говорить – діти відтворюють слова рухами

**Хто чує мене —
ГОЛОВОЮ КИВНІТЬ.**

Сьогодні
28.09.2023

Вправа «Вітаю». Вчитель говорить – діти відтворюють слова рухами

**Хто бачить мене
— прошу, оком
моргніть.**

Сьогодні
28.09.2023

Вправа «Вітаю». Вчитель говорить – діти відтворюють слова рухами

**Хто найвеселіший
— ви всім
усміхніться.**

Сьогодні
28.09.2023

Перевірка домашнього завдання

Сьогодні
28.09.2023

Запишіть сьогоднішню дату

Класна робота

дбайливість

1. Що називають лексикою?
2. Що вам відомо про лексичний склад української мови?
3. Які групи лексики ви вже засвоїли?

Сьогодні
28.09.2023

Шукаємо відповіді на запитання:

1. На які групи за вживанням поділяється лексика? Чим вони різняться?
2. Які слова входять до складу активної лексики?
3. Хто носії активної лексики?
4. Які слова входять до складу пасивної лексики?
5. Чому частина лексики виявилася пасивною?
6. Навіщо потрібно знати застарілі слова?

Відповідно до запитань
сформулюйте особисті цілі.

Сьогодні
28.09.2023

Вправа 98. Розгляньте схему. Спробуйте дати відповіді на поставлені вище запитання. Для яких запитань бракує інформації?

Лексика української мови за вживанням

АКТИВНА — слова повсякденного вжитку, якими мовці користуються в особистому й суспільному житті (загальновживані слова): книжка, ліс, вода, родина, світлий, тут, радіти, голосно, бентежити.

ПАСИВНА — слова, що вийшли з ужитку (застарілі) й нові, які ще не стали звичними для багатьох мовців (неологізми).

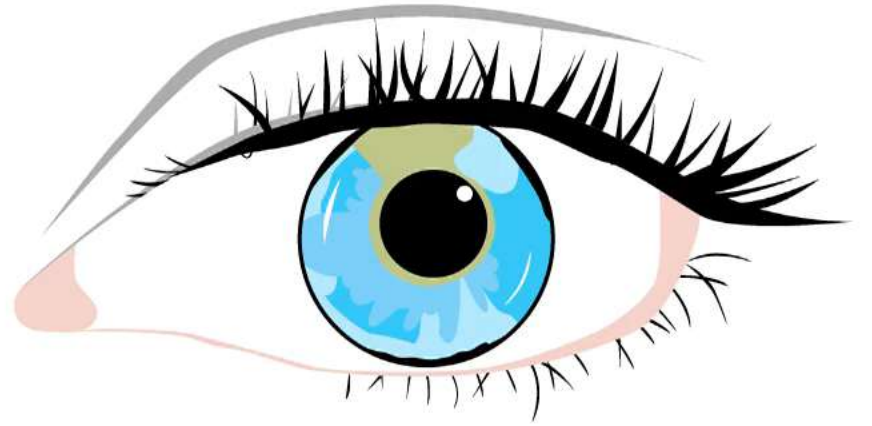
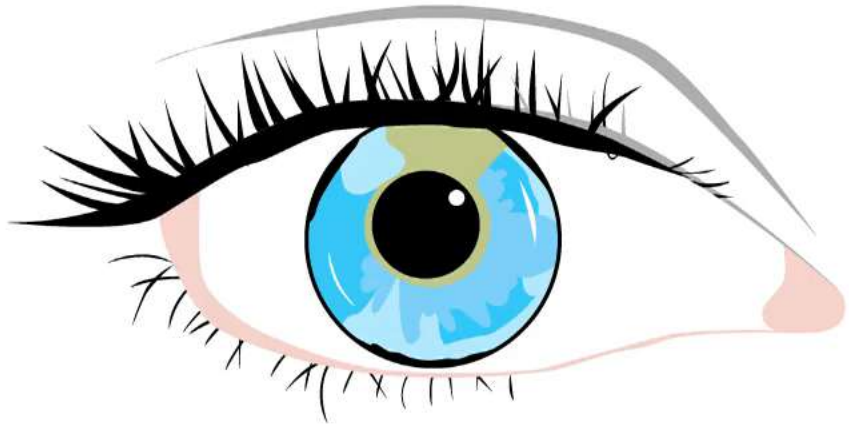
Історизми — слова, що вийшли з ужитку водночас із поняттями, які називали: повіт, боярин, призьба.

Архаїзми — слова, на заміну яким у мові виникли нові, сучасніші: уста (губи), ректи (говорити).

Неологізми — нові слова, загальномовні й авторські: смартфон, фейк; сонцебризно (П.Тичина).

Сьогодні
28.09.2023

Вправа 99. Прочитайте речення. Випишіть із них слова, що можуть слугувати прикладами для таблиці

Гайдамаки, осаули, зброю, панцир, пікінери, опріснок, отроки, бояри, лірники, шелягу.

6. Отак царевичі живуть, пустуючи, на світі. 7. Біжать і отроки, й старі бояри із Литви князя зустрічать. 8. Сиділи лірники та грали по шелягу за танець (Т. Шевченко).

ГАЙДАМАКА, -и, чол., іст. — учасник народно-визвольної боротьби XVIII ст. на Правобережній Україні проти польсько-шляхетського гніту.

ОСАВУЛ, -а, чол., іст. — офіцерський чин у козачих військах.

ПАНЦИР, заст. ПАНЦЕР, -а, чол. — частина старовинного, звичайно металевого, бойового спорядження, яке захищало тулуб воїна від ударів холодної зброї.

ПІКІНЕР, -а, чол. — поселенець, звичайно військовий, що за наказом царського уряду жив в Україні і брав участь в обороні Новоросійської губернії від нападу кримських татар і турків.

ОПРІСНОК, -а, чол., заст. — корж, спечений із прісного тіста.

ОТРОК, -а, чол. заст. — хлопець-підліток.

БОЯРИН, -а, чол. іст. — у Київській Русі великий землевласник, що належав до князівського двору і входив до складу військової дружини князя.

ЛІРНИК, -а, чол. заст. — народний співець і музикант, який супроводжував спів грою на музичному інструменті — колісній лірі.

ШЕЛЯГ, -а, чол. — старовинна найдрібніша польська монета.

Прочитайте епіграфи до параграфа.
Відповідь на яке запитання уроку вони
дають?

Сьогодні
28.09.2023

Вправа 100. Розгляньте малюнок. Змодельуйте ситуацію. Запропонуйте вихід із неї

Як мені розібратися в прочитаному?

бугила?

соловіти?

жабуриння?

допіру?

жебоніти?

призьба?

гарнець?

рахманний?

мочарі?

займище?

комонь?

позумент?

кормига?

Чим мене зацікавила ця тема? Наскільки вона корисна за межами школи? Де ці знання мені знадобляться? Що я можу вважати своїм досягненням сьогодні?

Який зміст ви вкладаєте у слово «дбайливість»? Чи вважаєте ви себе дбайливими людьми? Наведіть приклади прояву вашої дбайливості. Чи можна застосувати це слово щодо теми? Як саме?

Сьогодні
28.09.2023

Домашня робота: вправа 101. Прочитайте слова. Згрупуйте й запишіть їх окремо. Значення незрозумілих слів з'ясуйте за словником. Пригадайте, які слова вам траплялися в художніх творах

Плоскінь, бодня, борті, жлукто, кадуб, куманець, снуд, мисник, полоззя, полумисок, прискринок, сволок, цебер.

Полуниця, гай, узбіччя, кава, автівка, ліжко, горіх, родина, гаманець, вибори, новини, безпека.

Хештег, булінг, лайк, вай-фай, візажист, дайджест, драйв.

Сьогодні
28.09.2023

Рефлексія «Острів»

Оберіть острів, на який ви б завітали
у кінці уроку

Інтересу

Радості

Успіху

Незадоволення

Суму